

ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMEN, DİSİPLİN, MÜDÜR, SINIF KURALLARI, ÖDÜL VE CEZA KAVRAMLARINA İLİŞKİN METAFOR ALGILARI

Teachers' and Students' Metaphorical Perceptions Related To Teacher, Discipline, Principal, Classroom Rules, Reward and Punishment

Muhammed TURHAN*

Zübeyde YARAŞ**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; ilköğretim birinci kademe öğretmenlerinin ve öğrencilerinin öğretmen, disiplin, müdür, sınıf kuralları, ödül ve ceza kavramlarına ilişkin metafor algılarını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Batman ili Gercüş ilçesinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan 50 sınıf öğretmeni ve 110 ilköğretim birinci kademe öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler, katılımcılara yarı yapılandırılmış formlar uygulanarak elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularla, öğretmen ve öğrencilerin müdür, disiplin, sınıf kuralları, ödül ve ceza gibi kavramlara ilişkin ürettikleri metaforlar incelenmiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin ürettikleri metaforlara bakılarak; “öğretmen”, “disiplin”, “okul müdürü”, “ödül” ve “ceza” kavramlarını farklı şekilde algıladıkları sonucuna varılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak öğretmenlere yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sınıf yönetimi, metafor algıları, sınıf kuralları, ödül, ceza.

ABSTRACT

The main aim of the research is to determine metaphorical perceptions of elementary teachers and students related to teacher, discipline, principal, classroom rules, reward and punishment. Participants consist of 50 elementary teachers and 110 students at elementary schools in Batman province, Gercüş district. Data were collected through semi structured forms. Metaphors perceived by teachers and students related to classroom management such as principal, discipline, class rules, reward, punishment were examined by analyzing obtained data from the research. Considering metaphors perceived by teachers and students; the study concluded that teachers and students have different perceptions on “teacher”, “discipline”, “principal”, “reward” and “punishment. Based on study results, some suggestions were developed for teachers.

Keywords: Classroom management, metaphor perceptions, classroom rules, reward, punishment.

GİRİŞ

“Metafor” kavramı yönetim alanında çok kullanılan bir kavramdır. Özellikle örgütün yapısına ve işleyişine ilişkin teorileri daha çarpıcı şekilde açıklamak için metaforlar kullanılmaktadır. Aynı zamanda, insanların bazı kavramlara ilişkin metaforik algılarını belirlemeye yönelik araştırmaların sayısı artmaktadır. Metafor ve metaforik algılara ilişkin artan ilginin nedeni Saban’ın (2004) ifadesiyle “Metaforların (benzetmeler, eğretilemeler, istiareler, mecazlar) olayların oluşumu ve işleyişi hakkında düşüncelerimizi yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan biri” olmasıdır. Aydın’a (2006) göre; metafor, bir şeyi veya bir fikri ona çok benzer niteliklere sahip başka bir şey ile genelde “gibi”, “benzer” sözcüklerini kullanmaksızın istenen tanımlamayı yapmak, anlatıma üslup güzelliği ve kolaylığı katmak için kullanılan sözcük ya da sözcük kümesidir.

Arslan ve Bayrakçı’nın (2006) Radman’dan aktardığına göre; metaforlar sadece sözlü birer enstrüman olarak düşünülmemelidirler; çünkü onlar aynı zamanda düşüncenin bir parçasıdır. Metaforlar, insanların hayatı, çevreyi, olayları ve nesnelere nasıl gördükleri; farklı benzetmeler

*Yrd.Doç.Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, mturhan@firat.edu.tr

**Öğretmen, Batman İl Millî Eğitim Müdürlüğü, zyaras@hotmail.com

kullanarak açıklamaya çalışmada kullandıkları bir araç olarak düşünülmektedir (Cerit, 2008). Bu yönüyle metaforların düşünme dünyamızda ve sistemimizde önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bize çarpıcı gelen ve etkilendiğimiz olay, olgu, kavram, eşya veya kişileri metaforlar yoluyla açıklayarak hem anlatıma zenginlik ve hem de düşünme dünyamıza derinlik katarız.

Metafor genellikle söylemi süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret sayılır; ancak, önemi bundan çok daha büyüktür. Metafor kullanımı, bireyin genel olarak dünyayı kavrayışına sinen bir düşünme ve görme biçimi anlamına gelir. Metaforlar, okuyucuda ya da dinleyicide bilişsel bir sürecin başlamasını sağlar. Gelişen bilişsel süreç bireyde duyuşsal etkiler yaratır. Bilişsel ve duyuşsal süreçler karşılıklı olarak birbirini etkiler ve besler. Bu da metaforların birey üzerindeki etkisinin gücüne işaret etmektedir (Girmen, 2007).

Eğitim-öğretim sürecinde öğrenme yaşantılarının beklenen etkiyi sağlayabilmesi için sınıf yönetimi kilit bir role sahiptir. Terzi'ye göre (2002), Sınıf yönetimi derinlemesine incelendiğinde, kaynakların etkin kullanımı, eğitim ortamının düzenlenmesi, öğrenci gelişimini takip etme ve önleyici bir tutum gibi birçok unsurun koordineli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği görülür. McLaughlin'e (1994) göre öğretme ve öğrenmeyle ilgili bütün metaforlar felsefi sistemler ve politik durumlar içerisinde yasallaştırılır ve belirli insanların çıkarlarına hizmet ederler. Sınıf yönetimi geçmişten günümüze, güç ilişkilerini oluşturmak için baskın bir metafor oldu. Onun en tehlikesiz biçiminde, geçmiş jenerasyonların sınıf yönetimi, öğrenmeyi güçlendirmek için ortamı değiştirme, öğretmen otoritesine bağlı olmaktan ziyade, demokratik prensipleri uygulama ve pozitif özendiricilerle cezaları dengeleme olarak anlaşıldı.

Etkili sınıf yönetiminin amacı; yalnızca problemlere etkili çözümler bulmak değil, aynı zamanda problemlerin ortaya çıkmasını önlemektir (Kapusuzoğlu, 2004). Sınıf yönetiminde birinci koşul, etkili öğretimi sağlamak için öğrenmeyi teşvik eden ve öğrenmenin tüm öğrencilerin katılımı ile en üst düzeyde gerçekleşmesini sağlayan sağlıklı ortamlar yaratmaktır (Weinstein, 1996; Akt. Akar ve diğerleri, 2010). Katılımcı bir öğrenme ortamını oluşturmak için öğrencileri yakından tanımak gerekmektedir. Öğrencilerin okula ve sınıfa karşı tutumları onların öğrenme ortamına katılma düzeylerini doğrudan etkileyecektir.

Öğretimi planlama ve planlandığı şekilde sürdürme, görev odaklı öğrencilerin katılımlarının devamlılığını sağlama, sınıf kurallarını belirleme, öğrencilerin bu kurallara uymalarını sağlama, fiziksel ortamı ve materyalleri önceden düzenleme etkili bir sınıf yönetimi ile mümkündür. Buradan hareketle sınıf yönetiminin; etkili bir öğrenme-öğretme süreci için gereken düzeni oluşturma, bu düzenin devamlılığını sağlama ve sürdürme için gerekli etkinlikler bütünü olduğu söylenebilir (Şahin ve diğerleri, 2011). Sınıf yönetimi, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. İçinde öğrenmenin gerçekleştiği bir çevrenin oluşturulabilmesi için gerekli olanak ve süreçlerin, öğrenme düzeninin, ortamının, kurallarının sağlanması ve sürdürülmesi; öğretmen ve öğrencilerin çalışma engellerinin en aza indirilmesi, öğretim zamanının uygun kullanılması, etkinliklere öğrencilerin katılımının sağlanması, sınıftaki tüm kaynakların ve insanların yönetimidir. (Başar, 2002; Şentürk ve Oral, 2008). Sınıf yönetiminde sınıftaki insan ve madde kaynaklarının etkili yönetimi söz konusudur. Öğrenci davranışının yönetimi, sınıf yönetiminin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Davranışların etkili şekilde yönetilebilmesi için ise öncelikle anlaşılması gerekir. Öğrenci davranışlarını, bu davranışların altında yatan nedenleri ve öğretmenlerin öğrenci davranışlarını nasıl anlamlandırdığını belirlemek için metaforlar yararlı bir araç olabilir.

Metaforlar öğretimlerini geliştirmeyi düşünen öğretmenlerin kendi rollerini ve sorumluluklarını anlamlandırmalarına yardımcı olarak sınıfta olanları değiştirebilir ve geliştirebilirler. (Çelikten, 2008). Öğretmenler, öğrenciyle iyi ilişkiler kurduklarında, katı disiplin kurmalarına, bir rolden başka bir role geçmelerine ve sert davranmalarına gerek kalmaz. Öğretmenler, öğrenciyle aralarındaki ilişki iyi olmadığında hiçbir öğretim yönteminin etkili olmayacağını görecektir. Bu nedenle öğretmenlerin, öğrenciyle iletişimlerinde açıklık, önemseme ve birbirine gerek duyma gibi ilkelere dikkat etmeleri önerilmektedir (Gordon, 2006; Akt. Korkut ve Babaoğlu, 2010).

Okul ve sınıf yönetiminde öğretmen ve öğrenci davranışlarının anlamlandırılması için metaforlar büyük yararlar sağlayabilir. Bu konuda literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Saban (2008) ilköğretim 1. Kademe öğretmenlerinin, öğrencilerinin ve öğretmen adaylarının “okul” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları araştırmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin farklı metaforlar ürettikleri ve farklı bakış açısında sahip oldukları görülmüştür.

Özdemir (2012) lise öğrencilerinin metaforik okul algılarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; lise öğrencilerinin okul algılarının “koruma-geliştirme yeri”, “baskı yeri” ve “yuva” alt boyutlarında bağımsız değişkenler tarafından farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu ve benzeri araştırmalar öğrenci davranışlarının anlaşılması açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Çünkü okulu koruma ve geliştirme yeri olarak gören öğrencinin davranışları ile baskı yeri olarak gören öğrencinin davranışları birbirinden farklı olacaktır.

Saban (2009) tarafından yapılan bir başka araştırmada öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler araştırılmıştır. Araştırmada öğrenci kavramına ilişkin 156 adet metafor üretilmiş ve bu metaforlar 11 farklı kategoride incelenmiştir. Araştırmanın önemli bulgularından biri öğretmen adaylarının birçok açıdan farklı öğrenci algısına sahip olduğudur. Saban (2009) araştırma sonucunda, metaforların, öğretmen adaylarının belli eğitimsel olgulara ilişkin kişisel algılarını belirlemede oldukça yararlı olduğunu belirtmiştir.

Cerit (2008) öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin “müdür” kavramına ilişkin üretilen metaforlara yönelik görüşlerini incelemiştir. Araştırmada, öğrencilerin müdür kavramına ilişkin metaforları en fazla orta düzeyde kabul ettikleri, öğretmen ve yöneticilerin ise müdürlere ilişkin araştırmacı, kontrol eden kişi, danışman, eğitim uzmanı, yönetmen, koç, orkestra şefi ve lider metaforlarını benimsedikleri sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de gerek eğitim bilimleri ve gerekse yönetim alanında metaforlar ve metaforik algılar konusunda başka araştırmalar da yapılmıştır (Günbayı, 2011; Akar ve Yıldırım, 2009; Kabadayı, 2008; Yücel, Koçak ve Cula, 2010; Seferoğlu, Korkmazgil ve Ölçü, 2009). Ancak, sınıf yönetimi açısından oldukça önemli olan disiplin, ödül, ceza, öğretmen, müdür vb. kavramlara ilişkin metafor algılarını belirlemeye yönelik az sayıda araştırma vardır. Öğretmen ve öğrencilerin sınıf yönetimine ilişkin algılarını belirlemek için, ürettikleri metaforlardan yola çıkmak öğretmen ve öğrenci davranışlarının dinamiklerini daha iyi analiz etmek için önemli katkılar sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada, sınıf yönetiminin çeşitli boyutlarını oluşturan unsurların, ilköğretim birinci kademe öğretmenleri ve öğrencileri tarafından nasıl algılandığını metafor yoluyla belirlemek amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim birinci kademe öğretmenlerinin ve öğrencilerinin öğretmen, disiplin, müdür, ödül, ceza ve sınıf kurallarına ilişkin metafor algılarını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinin öğretmen, disiplin, müdür, ödül, ceza ve sınıf kurallarına ilişkin metafor algıları nelerdir?
2. İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin öğretmen, disiplin, müdür, ödül, ceza ve sınıf kurallarına ilişkin metafor algıları nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Öğretmen ve öğrencilerin sınıf yönetimindeki çeşitli kavramlara ilişkin metafor algılarını belirlemeye yönelik bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırma da öğretmen ve öğrencilerin sınıf yönetimindeki bazı kavramlara ilişkin algıları doğrultusunda ürettikleri

metaforlar belirlenmiştir. Bu bakımdan, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2005) göre nitel araştırma, bir sosyal olguyu, o sosyal olguya ilgili bireylerin bakış açısından görmeye ve bu bakış açısını oluşturan sosyal yapı ve süreçleri ortaya koymaya imkân tanır. Nitel araştırma desenlerinden Olgubilim deseni ise farkında olduğumuz, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bize tümüyle yabancı olmayan, aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim uygun bir araştırma zemini oluşturur. Olgubilim çalışmalarında genellikle bir olguya ilişkin bireysel algıların ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanır.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı grubu, Batman ili Gercüş ilçesinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan 50 sınıf öğretmeni ve bu okulların birinci kademesinde öğrenim gören 110 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcı grubu içerisinde yer alan öğretmenler ve öğrenciler seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış formların katılımcılara uygulanmasıyla elde edilmiştir. Bu formlar katılımcılara doğrudan uygulanmıştır. Formda yer alan sorularda araştırmaya katılan öğrenci ve öğretmenlerin sınıf yönetimiyle ilgili çeşitli kavramlara ilişkin metafor algılarını ortaya çıkarmak için verilen kavramları “gibi” ve “çünkü” kelimeleri ile açıklamaları istenmiştir. Aşağıda, veri toplama aracında kullanılan sorulardan ikisine yer verilmiştir:

“Ödül ..... gibidir. Çünkü.....”

“Ceza ..... gibidir. Çünkü .....”

Veri toplama aracı ile elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve böylece araştırma kapsamındaki kavramlara ilişkin öğretmen ve öğrencilerin ürettikleri metaforlar belirlenmiştir. Daha sonra, öğretmen ve öğrencilerin ürettikleri metaforlar, içerik ve anlamlarına göre kategorize edilmiştir. Oluşturulan kategorilerin ve bu kategoriler altında yer alan metaforların frekansları belirlenmiş ve konuya ilişkin kuramsal çerçeveye dayalı olarak karşılaştırmalı bir biçimde yorumlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için Büyüköztürk ve diğerlerinin (2010) önerdiği verilerin her iki araştırmacı tarafından kodlanması yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen formları her iki araştırmacı da ayrı ayrı kodlamış ve daha sonra bu kodlamalar karşılaştırılarak tutarlılık kontrol edilmiştir. Araştırmacıların kodlamaları arasındaki tutarlılık bütün maddeler için ortalama %82 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında öğrenci ve öğretmenlerden toplanan veriler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. İlköğretim Okulu Öğrencileri ve Öğretmenlerinin “Öğretmen” Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

İlköğretim öğrencileri ve öğretmenleri öğretmen kavramına ilişkin 18 metafor üretmişlerdir. Bu metaforların 6 tanesini öğretmenler, 8 tanesini öğrenciler üretmiş, metaforların 4 tanesi de hem öğrenci hem de öğretmenler tarafından üretilmiştir. Aşağıdaki tabloda öğrenci ve öğretmenlerin öğretmen kavramına ilişkin ürettiği oldukları metaforlar ve bunlardan yola çıkılarak oluşturulmuş ortak kategoriler gösterilmiştir.

Tablo 1. Kategorilerin Altında Yer Alan Metaforlar

Kategoriler Metaforlar	Öğrenci	Öğretmen
	<i>f</i>	<i>f</i>
Aydınlatıcı bir unsur olarak öğretmen		
Fener	6	2
Güneş	8	6
Işık	-	7
Mum	-	11
Yıldız	6	5
Güven verici ve koruyucu bir unsur olarak öğretmen		
Anne	15	-
Baba	11	-
Melek	22	-
Bilgi kaynağı ve aktarıcısı olarak öğretmen		
Bilgisayar	4	-
Bulut	7	-
Çeşme	1	-
Kitap	9	7
Meyve Ağacı	-	1
Sevilen bir unsur olarak öğretmen		
Çiçek	13	-
Gül	6	-
Yansıtıcı bir unsur olarak öğretmen		
Ayna	-	4
Bir sanatçı olarak öğretmen		
Heykeltraş	-	3
Tiyatrocü	-	3
Toplam	108	50

“Aydınlatıcı Bir Unsur Olarak Öğretmen” kategorisinde toplam 5 metafor üretilmiştir. Fener, güneş ve yıldız metaforları hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından üretilmiştir. Öğretmenlerin ağırlıklı olarak mum, öğrencilerin ise güneş metaforunu kullanmaları manidardır. Her ikisi de etrafını aydınlatan unsurlardır. Ancak, öğretmenler mum metaforunu kullanarak öğretmenin kendisi erirken etrafına ışık saçmasını kastetmişlerdir. Metaforların içerikleri, öğretmenlerin yol gösterici ve aydınlatıcı yönünün ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Bu kategoride yer alan katılımcı görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda sunulmuştur.

“Öğretmen güneş gibidir; çünkü karanlığı aydınlatır.” (Öğr, 68), “Öğretmen fener gibidir; çünkü karanlıkta kaldığımızda bize yolumuzu bulmamızı, etrafımızı görmemizi sağlar.” (Öğr, 32), “Öğretmen mum gibidir; çünkü kendisi eriyip yıpranırken öğrencisini eğitir ve bilgisiyle öğrencisini ışıktandırır.” (Öğrt, 2).

“Güven Verici ve Koruyucu Bir Unsur Olarak Öğretmen” kategorisinde toplam 3 metafor üretilmiş olup, öğretmenlerin bu kategoriye ilişkin herhangi bir metafor üretmedikleri görülmektedir. Öğrenciler bu kategori altında anne, baba ve melek metaforlarını kullanmışlardır. Üretilen metaforların öğretmenlerin daha çok koruyucu ve güven verici yönlerini ön plana çıkardığı görülmektedir. Öğrencilerin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıdadır.

“Öğretmen melek gibidir; çünkü bize hem doğruyu gösterir hem de bizi yanlış yapaktan korur.” (Öğr, 4), “Öğretmen annem gibidir; çünkü her fırsatta yanımdadır ve bizi çok sever.” (Öğr, 11).

“Bilgi Kaynağı ve Aktarıcısı Olarak Öğretmen” kategorisinde toplam 5 metafor (bilgisayar, bulut, çeşme, kitap, meyve ağacı) üretilmiştir. Bunlardan kitap metaforu hem öğrenciler hem de

öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu kategoride üretilen metaforlar, öğretmenin bilgi kaynağı ve aktarıcısı olarak görüldüğünü göstermektedir. Katılımcı görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

“Öğretmen çeşme gibidir; çünkü sürekli her bilgiyi istediğimiz zaman dolu dolu alabiliriz.” (Öğr, 18), “Öğretmen bulut gibidir; çünkü bulutlar nasıl yağmur yağdırırsa öğretmenlerde öğrencilerine bilgiyi yağmur gibi aktarırlar.” (Öğr, 92), “Öğretmen kitap gibidir; çünkü sürekli içinde bilgi saklayan bir hazinedir.” (Öğr, 49), “Öğretmen bilgisayar gibidir, çünkü her bilgiyi depolar ve bize sunar.” (Öğr, 12). Öğretmenlerden biri bu konudaki algısını “Öğretmen kitap gibidir; çünkü kitaplardaki sayfalar gibi öğretmenlerde birer bilgi yapraklarıdır.” (Öğrt, 7) şeklinde ifade etmiştir.

“Sevilen Bir Unsur Olarak Öğretmen” kategorisinde toplam 2 metafor üretilmiş olup, öğretmenlerin bu kategoriye ilişkin herhangi bir metafor üretmedikleri görülmektedir. Bu kategoride üretilen metaforların öğretmenlerin sevilen bir unsur olarak değerlendirildiği ve öğrencilerin öğretmen kavramına ilişkin algılarını sevilen bir unsurla ilişkilendirilerek açıkladıkları belirlenmiştir. Katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Öğretmen çiçek gibidir, çünkü çiçekler gibi renkli ve güzeldir.” (Öğr, 31), “Öğretmen çiçek gibidir; çünkü nasıl çiçek bir insanı mutlu ediyorsa öğretmenimi görünce bende öyle mutlu oluyorum.” (Öğr, 14), “Öğretmen gül gibidir; çünkü gülin nasıl her rengi güzelse öğretmenlerde farklı olsa da hepsi öyle güzeldir.” (Öğr, 2),

“Yansıtıcı Bir Unsur Olarak Öğretmen” kategorisinde 1 ve “Sanatçı Olarak Öğretmen” kategorisinde 2 metafor üretilmiştir. Öğrencilerin bu kategorilere ilişkin herhangi bir metafor üretmedikleri görülmektedir. Öğretmen görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda bulunmaktadır.

“Öğretmen ayna gibidir; çünkü öğrenci öğretmenin özelliklerini mutlaka taşır.” (Öğrt, 5), “Öğretmen ayna gibidir; çünkü öğretmen nasılsa öğrencisi onu gösterir.” (Öğrt,27) şeklinde ifade etmiştir. “Öğretmen tiyatrocı gibidir; çünkü her role girer.” (Öğrt,3) , “Öğretmen tiyatrocı gibidir; çünkü sınıf onun sahnesidir ve bu sahneyi en iyi şekilde kullanmak onun elindedir.” (Öğrt,8) , “Öğretmen heykeltıraş gibidir, çünkü öğrencisini elindeki imkanlarla en iyi şekilde şekillendirmeye çalışır.” (Öğrt,19).

Tablo 2. Öğrenci ve Öğretmenlerin Öğretmen Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlarla Oluşturulan Kategoriler

Kategoriler	Öğrenci	Öğretmen	Toplam
	f	f	f
Aydınlatıcı	20	31	51
Güven Verici ve Koruyucu	48	-	48
Bilgi Kaynağı ve Aktarıcısı	20	9	29
Sevilen Bir Unsur	19	-	19
Yansıtıcı	-	4	4
Sanatçı	-	6	6
Toplam	107	50	157

Tablo 2’de “öğretmen” kavramına ilişkin üretilen metaforların kategorileri ve bu kategorilere denk gelen metaforların frekans değerleri yer almaktadır. Buna göre, öğrencilerin öğretmenleri güven verici ve koruyucu olarak gördüğü, öğretmenlerin ise kendilerini aydınlatıcı bir unsur olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bunun yanında öğrenciler öğretmenlerini, aydınlatıcı, bilgi kaynağı ve aktarıcısı ve sevilen bir unsur olarak görmüşlerdir.

2.İlköğretim Öğrencileri ve Öğretmenlerinin “Disiplin” Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

İlköğretim öğrencileri ve öğretmenleri disiplin kavramına ilişkin 19 metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan 6 tanesini öğretmenler, 8 tanesini öğrenciler üretirken 5 tanesi hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından üretilmiştir. Öğrencilerden iki, öğretmenlerden üç kişinin vermiş olduğu

cevaplar geçersiz kabul edilmiştir. Aşağıdaki tabloda öğrenci ve öğretmenlerin disiplin kavramına ilişkin üretmiş oldukları metaforlar ve kategoriler gösterilmiştir.

Tablo 3. Kategorilerin Altında Yer Alan Metaforlar

Kategoriler Metaforlar	Öğrenci	Öğretmen
	<i>f</i>	<i>f</i>
Olumsuz Bir Unsur Olarak Disiplin		
Arı	7	-
Biber	24	10
Böcek	9	-
Çamur	1	-
Dövüşçü	3	-
Hapishane	15	-
İğne	-	4
Kelepçe	7	9
Mahkeme	10	-
Düzeltilici ve Yol Gösterici Olarak Disiplin		
Ayakkabı	-	1
Gözlük	-	3
Kalıp	-	1
Oyun Hamuru	-	6
Pusulaya	6	2
Silgi	7	-
Ütü	14	-
Zorunlu Bir Unsur Olarak Disiplin		
Hava	3	6
Su	2	3
Yol	-	2
Toplam	108	47

“Olumsuz Bir Unsur Olarak Disiplin” kategorisinde toplam 9 metafor üretilmiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin çoğunlukla disiplini olumsuz bir unsur olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, öğrencilerin ifadelerinden öğretmenlerin dış disipline dayalı bir sınıf yönetimi anlayışı benimsedikleri söylenebilir. Bu kategoride yer alan görüşlerden bazıları şunlardır:

“Disiplin dövüşçüye benzer, çünkü herkesi dövebilir.” (Öğr, 18), “Disiplin hapishaneye benzer, çünkü disiplinin uygulandığı yerde kapalı kalırız, konuşamayız.” (Öğr, 22), “Disiplin kelepçe gibidir; çünkü elimizi kolumuzu bağlar.” (Öğr, 31), “Disiplin mahkemeye benzer; çünkü sınıfta yanlış yaptığımızda hesap vermek zorunda kalırız.” (Öğr, 1), “Disiplin böceklere benzer; çünkü nasıl bir böcek gördüğümde korkup kaçmaya çalışırsam disiplinli bir öğretmenden de korkup kaçırım.” (Öğr, 13), “Disiplin biber gibidir; çünkü fazla yediğimizde canımızı acıtır.” (Öğr, 84).

“Disiplin iğne gibidir; çünkü genelde çocukları korkutur.” (Öğrt, 19), “Disiplin kelepçe gibidir, çünkü çocukların kontrolünün öğretmene geçmesini sağlar.” (Öğrt, 3).

“Düzeltilici ve Yol Gösterici Bir Unsur Olarak Disiplin” kategoride toplam 7 metafor üretilmiş olup, bir tanesi öğretmenler ve öğrenciler tarafından ortak üretilmiştir. Bu kategorideki görüşlerden, disiplinin öğrenci davranışlarını düzeltici ve öğrencilere yol gösterici yönlerinin ön plana çıkarıldığı değerlendirilmektedir. Bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Disiplin pusulaya benzer, çünkü yanlış yaptığımızda bize doğru yönü bulmayı gösterir.” (Öğr,3), “Disiplin pusulaya benzer, çünkü hata yapmamızı yanlış yola girmemizi engeller.” (Öğr,93), Disiplin silgiye benzer, çünkü yaptığımız yanlışları ortadan kaldırır.”(Öğr, 4), “ Disiplin ütüye benzer, çünkü her zaman bizi düzeltir.” (Öğr,41).

“Disiplin ayakkabıya benzer, çünkü ayakkabı dar olduğunda ayağı sıkar ama ayağa göre olduğunda ayağı rahat ettirir.”(Öğrt, 8), “Disiplin kalıp gibidir, çünkü öğrenciyi istediğimiz şekle sokar.”(Öğrt, 16), “Disiplin gözlük gibidir; çünkü göremediğimiz şeyleri bize göstererek anında

müdahale edebilmemizi sağlar.”(Öğrt,38), “Disiplin oyun hamuru gibidir, çünkü gereksiz yere ve yanlış uygulanırsa dışarıda bırakılmış oyun hamuru gibi kurur ve işe yaramaz.” (Öğrt,7).

“Zorunlu Bir Unsur Olarak Disiplin” kategorisinde toplam 3 metafor üretilmiş olup, iki tanesi öğretmenler ve öğrenciler tarafından ortak üretilmiştir. Bu kategoride öğrencilerin ve öğretmenlerin disiplini sınıf için çok önemli olduğunu vurgulayan metaforlar ürettikleri görülmektedir. Bazı katılımcıların kullandıkları ifadelerden yapılan alıntılar aşağıdadır.

“Disiplin hava gibidir; çünkü hava insanlar için ne kadar gerekliyse sınıf için de disiplin o kadar gereklidir.”(Öğr, 66), “Disiplin yol gibidir; nasıl yolu olmayan yerlere ulaşmak zorsa disiplinin sağlanamadığı bir sınıfta da başarıya ulaşmak o kadar zordur.”(Öğrt,1), “Disiplin suya benzer, çünkü insanlar için su ne kadar hayati bir öneme sahip ise eğitim için de disiplin o denli bir öneme sahiptir.” (Öğrt,9).

Tablo 4. Öğrenci ve Öğretmenlerin Disiplin Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlarla Oluşturulan Kategoriler

Kategoriler	Öğrenci	Öğretmen	Toplam
	f	f	f
Olumsuz Bir Unsur	76	23	99
Düzeltilici ve Yol Gösterici	27	13	40
Zorunlu	5	11	16
Toplam	108	47	155

Tablo 4’te katılımcıların disiplin kavramına ilişkin kullandıkları metaforların anlamlarına göre oluşturulmuş kategoriler verilmiştir. Buna göre; öğrenciler ve öğretmenler, disiplini olumsuz ama gerekli bir unsur olarak görmekte ve yol gösterici olarak algılamaktadır.

3.İlköğretim Öğrencileri ve Öğretmenlerinin “Müdür” Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrenciler müdür kavramına ilişkin toplam 17 metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan 13 tanesini öğretmenler, 4 tanesini öğrenciler üretirken 2 tanesi hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından üretilmiştir. Arı metaforunun öğrencilerin bir bölümü tarafından müdürlerin çalışkanlığını vurgulamak için kullanıldığı, bir bölümü tarafından ise gücü elinde bulunduran kişi olarak kullanıldığı görülmüştür. Aşağıdaki tabloda öğrenci ve öğretmenlerin disiplin kavramına ilişkin üretmiş oldukları metaforlar ve bu metaforlardan yola çıkılarak oluşturulmuş kategoriler gösterilmiştir.

Tablo 5. Kategorilerin Altında Yer Alan Metaforlar

Kategoriler Metaforlar	Öğrenci	Öğretmen
	<i>f</i>	<i>f</i>
Güvenilir		
Aile	10	5
Arkadaş	-	2
Baba	23	4
Güce Sahip ve Lider		
Arı	14	-
Aslan	18	-
Komutan	-	6
Kral	9	-
Başkent	1	-
Çalışkan ve Bilgi Sahibi		
Arı	9	-
Kitap	21	-
Denetleyici, Düzenleyici ve Yol Gösterici		
Alarm	-	3
Navigasyon	-	1
Hakem	-	8
Şoför	-	2
Saat	-	3
Kamera	-	2
Hayatî		
Kalp	-	6
Beyin	-	3
Kan	-	2
Toplam	105	47

“Güvenilir Bir Kişi Olarak Okul Müdürü” kategorisinde toplam 3 metafor üretilmiş olup, iki tanesi hem öğretmenler ve hem de öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Üretilen metaforlar incelendiğinde, öğrencilerin ve öğretmenlerin okul yöneticisine karşı olumlu algılara sahip oldukları söylenebilir. Bu kategorideki bazı katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Müdür babam gibidir; çünkü ne zaman yardıma ihtiyac duysam her zaman yanımdadır.” (Öğr, 11), “Müdür ailem gibidir; çünkü hep yanımdadır.” (Öğr, 74), “Müdür ailem gibidir; çünkü sıkıntılı bir durum olduğunda ilk yardım isteyeceğim kişidir.” (Öğr,18), “Müdür baba gibidir; çünkü hatalarını ve doğrularını sana hatırlatır ve gösterir.” (Öğrt,32).

“Güce Sahip ve Lider Bir Kişi Olarak Okul Müdürü” kategorisinde toplam 5 metafor üretilmiştir. Bu metaforlara bakılarak, Müdürlerin öğretmen ve öğrenciler tarafından gücü elinde bulunduran ve otoriter bir kişi olarak algılandığı söylenebilir. Bazı katılımcı görüşleri aşağıdadır.

“Müdür aslan gibidir; çünkü aslan gibi güçlüdür.” (Öğr,8), “Müdür arı gibidir, çünkü sinirlendiğinde arı gibi iğnesini çıkarır.” (Öğr,14) “Müdür kral gibidir, çünkü müdür ne derse o olur.” (Öğr,61), “Müdür komutan gibidir, çünkü bir bütün olarak bizi yönetir ve iyi olmamız için eğitir.” (Öğrt, 21), “Müdür komutan gibidir; çünkü bizi düzene sokar ve yetkiler elindedir.” (Öğrt,13).

“Çalışkan ve Bilgi Sahibi Bir Kişi Olarak Okul Müdürü” kategorisinde toplam 2 metafor üretilmiştir. Bu metaforlar, Müdürlerin çalışkan ve bilgi sahibi olmalarına vurgu yapmaktadır. Aşağıda bazı katılımcı görüşleri yer almaktadır.

“Müdür arı gibidir; çünkü çok çalışkandır.” (Öğr,84), “Müdür arı gibidir; çünkü nasıl arı bal yapabilmek için çok çalışıyorsa müdürümüz de bizim için o kadar çok çalışır.” (Öğr,20), Müdür kitap gibidir; çünkü neyi merak edersek cevap verir.” (Öğr,39).

“Denetleyici, Düzenleyici ve Yol Gösterici Bir Kişi Olarak Okul Müdürü” kategorisinde öğretmenler tarafından 6 metafor üretilmiştir. Öğrencilerin bu kategoride metafor üretmedikleri

görülmektedir. Bu kategoride, okul müdürlerinin öğretmenler tarafından kontrol mekanizması ve düzenleyici olması gibi özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

“Müdür navigasyon aleti gibidir; çünkü yolu bulmayı kolaylaştırır. Öğretmen çıkmaza düştüğünde, kaybolduğunda yolunu bulabileceği güvencesi taşınmalı, yani arkasında sağlam bir müdürü olmalıdır.”(Öğrt, 15), “Müdür saat gibidir, çünkü saat gibi sürekli çalışır.”(Öğrt,2), “Müdür kamera gibidir; çünkü her yaptığımız haftızasında yer edinir.”(Öğrt,34), “Müdür hakem gibidir, çünkü sürekli dengeyi kurmaya çalışır.”(Öğrt,19), “Müdür alarm gibidir; çünkü her an hazırdır.”(Öğrt,41).

“Hayatî Bir Unsur Olarak Okul Müdürü” kategorisinde 3 metafor üretilmiştir. Üretilen metaforlara göre müdürlerin çok önemli bir yere sahip ve olmazsa olmaz olduğu algısı ön plana çıkmaktadır. Aşağıda bazı katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

“Müdür beyin gibidir; çünkü her şeyi yönetir.”(Öğrt,1), “Müdür kalp gibidir; kalp nasıl kanı pompalayıp insana canlılık verirse, müdürde bize o şekilde canlılık verir.” (Öğrt,10).

Tablo 6. Öğrenci ve Öğretmenlerin Müdür Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlarla Oluşturulan Ortak Kategoriler

Kategoriler	Öğrenci	Öğretmen	Toplam
	f	f	f
Güvenilir	33	11	44
Güce Sahip ve Lider	42	6	48
Çalışkan ve Bilgi Sahibi	30	-	28
Denetleyici, Düzenleyici ve Yol Gösterici	-	19	19
Hayatî	-	11	11
Toplam	105	47	150

Tablo 6’da bulunan kategoriler ve frekans değerlerine göre; öğrencilerin okul müdürlerini çalışkan ve bilgi sahibi olarak algıladıkları, öğretmenlerin ise okul müdürünün denetleyici ve düzenleyici yönüne vurgu yaptıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından okul müdürlerinin güvenilir, güce sahip ve lider bir kişi olarak algılandığı ortaya çıkmıştır.

4. İlköğretim Öğrencileri ve Öğretmenlerinin “Sınıf Kuralları”na İlişkin Kullandıkları Metaforlar

İlköğretim öğrencileri ve öğretmenleri sınıf kurallarına ilişkin 19 metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan 12 tanesini öğretmenler, 6 tanesini öğrenciler üretirken 1 tanesi hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından üretilmiştir. Aşağıdaki tabloda öğrenci ve öğretmenlerin sınıf kurallarına ilişkin üretilen metaforlar ve bunlardan yola çıkılarak oluşturulmuş ortak kategoriler yer almaktadır.

Tablo 7. Kategorilerin Altında Yer Alan Metaforlar

Kategoriler Metaforlar	Öğrenci	Öğretmen
	<i>f</i>	<i>f</i>
Dengeyi Sağlayıcı		
Ayak	16	-
Sac Ayağı	-	2
Tahterevalli	14	-
Terazi	20	5
Düzenleyici - Düzeltici		
Anten	-	1
Büyüteç	-	2
Çekmece	-	3
Noktalama İşaretleri	-	8
Raf	-	3
Ütü	-	3
Piyano	-	1
Trafik İşaretleri	-	8
Saat	-	8
Sözlük	-	3
Zincir	-	3
Koruyucu ve Gerekli		
Hava	6	-
Kağıt- Kalem	33	-
Kalkan	10	-
Su	3	-
Toplam	102	50

“Dengeyi Sağlayıcı Bir Unsur Olarak Sınıf Kuralları” kategorisinde toplam 4 metafor üretilmiştir. Bu kategoride üretilen metaforlarda, sınıf kurallarının gerekliliğine, ödül ve ceza konusunda tarafsızlığı sağlama fonksiyonuna ve denge sağlayıcı işlevine vurgu yapılmıştır. Aşağıda katılımcı görüşlerinden örnekler sunulmuştur.

“Sınıf kuralları ayağa benzer; çünkü nasıl ayaklarımız olmazsa ayakta duramazsak sınıfta da kurallar olmazsa her şey bozulur.”(Öğr,90), “ Sınıf kuralları tahterevalliye benzer; çünkü sınıfta ödülü de cezayı da dengeler.”(Öğr,24), “Sınıf kuralları teraziye benzer; çünkü sınıf kuralları bize ne kadar çok doğru davranış yaptığımızı söyler.” (Öğr, 88), “Sınıf kuralları sacayağına benzer; çünkü bir ayağımı öğrenci, bir ayağımı veli, diğer ayağımı da öğretmen oluşturur. Eğer bu ayaklardan biri hasar görürse her şey sekteye uğrar.” (Öğrt, 19), “Sınıf kuralları terazi gibidir; çünkü yansız bir şekilde kurallara bakarak doğrunun yanlısın ölçümünü yapabiliriz.” (Öğrt, 44).

“Düzenleyici - Düzeltici Bir Unsur Olarak Sınıf Kuralları” kategorisinde toplam 11 metafor üretilmiştir. Bu kategoride sınıf kurallarının düzenleyici, düzeltici ve yol gösterici işlevlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır.

“Sınıf kuralları anten gibidir; çünkü nasıl bir televizyonun anteni bozulursa televizyon göstermez ise sınıf kuralları olmayan bir sınıfta da sıkıntılar yaşanır.”(Öğrt, 17), “ Sınıf kuralları piyanoya benzer; çünkü notaların birleşip müziği oluşturmasıyla sınıf kuralları da sınıfta istenilen ahengi sağlaması arasında benzerlik vardır.” (Öğrt, 6), “Sınıf kuralları zincire benzer; çünkü her bir halkası zincirin devamlılığı için önemlidir.”(Öğrt,29)” Sınıf kuralları trafik işaretlerine benzer, çünkü sınıfta düzeni sağlar.”(Öğrt, 11), “ Sınıf kuralları noktalama işaretlerine benzer, çünkü çoğu şeyi daha çok anlamlandırır.”(Öğrt, 2), “Sınıf kuralları ütüye benzer; çünkü çoğu yanlışı düzeltir.” (Öğrt,36) şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

“Zorunlu ve Koruyucu Bir Unsur Olarak Sınıf Kuralları” kategorisinde toplam 4 metafor üretilmiştir. Bu kategoride sınıf kurallarının sınıf içinde çıkabilecek istenmeyen davranışları önlediği, sınıf için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bu kategorideki görüşlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Sınıf kuralları hava gibidir; çünkü sınıf içinde nefes almamızı sağlar.”(Öğr, 36) , “Sınıf kuralları kâğıt kalem gibidir; çünkü kalem olmazsa kâğıt bir anlam ifade etmez.” (Öğr,12), “Sınıf kuralları kalkan gibidir; çünkü bizi korur.”(Öğr,23), “Sınıf kuralları kâğıt kalem gibidir; çünkü ikisi birbiri için ne kadar gerekliyse sınıf içinde kurallar o kadar gereklidir.” (Öğr,66)

Tablo 8. Öğrenci ve Öğretmenlerin Disiplin Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlarla Oluşturulan Ortak Kategoriler

Kategoriler	Öğrenci	Öğretmen	Toplam
	f	f	f
Dengeyi Sağlayıcı	50	7	57
Düzenleyici- Düzeltici	-	43	43
Zorunlu ve Koruyucu	52	-	52
Toplam	102	50	152

Tablo 8’de kategorilerde yer alan metaforların toplam frekans değerleri bulunmaktadır. Buna göre; öğrencilerin sınıf kurallarını zorunlu, koruyucu ve denge sağlayıcı, öğretmenlerin ise düzenleyici ve düzeltici olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

5. İlköğretim Öğrencileri ve Öğretmenlerinin “Ödül” Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

Araştırmaya katılan öğrenci ve öğretmenler ödül kavramına ilişkin toplam 12 metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan 6 tanesini öğretmenler, 4 tanesini öğrenciler üretirken 2 tanesi hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından üretilmiştir. Aşağıdaki tabloda öğrenci ve öğretmenlerin sınıf kuralları kavramına ilişkin ürettiği oldukları metaforlar ve metaforların frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 9. Kategorilerin Altında Yer Alan Metaforlar

Kategoriler Metaforlar	Öğrenci	Öğretmen
	f	f
Teşvik Edici-Aydınlatıcı		
Anahtar	-	3
Bayrak	-	1
Doping	-	5
Kumbara	-	3
Sevgi	-	9
Uçan Balon	-	1
Uğur Böceği	15	-
Yıldız	13	-
Tatlı veya Sevilen Bir Yiyecek		
Çikolata	12	-
Dondurma	13	-
Şeker	21	12
Tatlı	30	16
Toplam	104	50

Tablo 9 incelendiğinde; “Teşvik Edici ve Aydınlatıcı Bir Unsur Olarak Ödül” kategorisinde toplam 8 metafor üretildiği görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların öğrencilerin hoşuna gidecek ve onları doğru davranmaya teşvik edecek pekiştiricilerden oluştuğu gözlenmektedir. Öğrencilerin ürettikleri uğur böceği ve yıldız metaforları simgesel ödülleri içermektedir. Katılımcı görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur.

“Ödül uğur böceği gibidir; çünkü bize şans getirir.”(Öğr, 101), “Ödül yıldız gibidir; çünkü ne kadar çok olursa önümüz o kadar aydınlanır”(Öğr, 81), “Ödül yıldız gibidir; çünkü ödül kazandıkça yıldız gibi parlarız.”(Öğr,29), “Ödül uçan balon gibidir; çünkü öğrenci her zaman ödül yakalama peşinde olur.”(Öğr,47), “Ödül sevgi gibidir; çünkü yaşam için ne kadar gerekliyse öğretim sürecinde de o kadar gereklidir.”(Öğr,19), “Ödül doping gibidir; çünkü öğrenciye sürekli güç verir.”(Öğr,5) “Ödül bayrak gibidir; çünkü sürekli başarıyı dalgalandırır.”(Öğr,13) “Ödül anahtar gibidir; çünkü anahtar nasıl kapıyı açarsa ödül de başarının kapısını açar.” (Öğr,39).

“Tatlı veya Sevilen Bir Unsur Olarak Ödül” kategorisinde toplam 4 metafor üretilmiştir. Bu kategoride öğrenciler tarafından üretilen metaforların daha çok sevdikleri bir yiyecek ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ödül kavramının çikolata, tatlı, dondurma gibi unsurlarla ilişkilendirilmesi öğretmenler ve aileler tarafından daha çok birincil pekiştiricilerin kullanıldığını düşündürmektedir. Bu kategorideki öğretmen ve öğrenci ifadelerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Ödül dondurma gibidir; çünkü dondurma kadar tatlıdır.”(Öğr,11), “Ödül şeker gibidir; çünkü renk renktir.”(Öğr,53), “Ödül tatlı gibidir; çünkü daha çok yemek için daha çok çalışırsın.”(Öğr,27), “Ödül çikolata gibidir; çünkü her çeşidi çok güzeldir.”(Öğr, 78) “Ödül şeker gibidir; çünkü öğrencileri hareketlendirir.”(Öğr,33).

Tablo 10. Öğrenci ve Öğretmenlerin Ödül Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlarla Oluşturulan Ortak Kategoriler

Kategoriler	Öğrenci	Öğretmen	Toplam
	f	f	f
Teşvik Edici-Aydınlatıcı	28	22	50
Tatlı veya Sevilen Bir Yiyecek	76	28	104
Toplam	104	50	154

Tablo 10’da ödül kavramına ilişkin metaforlardan yola çıkılarak oluşturulan kategorilerin toplam frekans değerleri gösterilmiştir. Buna göre; öğrencilerin ödülü daha çok sevdikleri bir yiyeceklerle özdeşleştirdikleri, öğretmenlerin ise ödülün teşvik edici yönüne vurgu yaptıkları gözlenmektedir.

6. İlköğretim Öğrencileri ve Öğretmenlerinin “Ceza” Kavramına İlişkin Kullandıkları Metaforlar

Tablo 11’de araştırmaya katılan öğretmen ve öğrencilerin ceza kavramına ilişkin olarak ürettikleri metaforlar ve bunların frekans değerleri verilmiştir.

Tablo 11. Kategorilerin Altında Yer Alan Metaforlar

Kategoriler	Öğrenci	Öğretmen
	<i>f</i>	<i>f</i>
Metaforlar		
Olumsuz Bir Unsur		
Ateş	-	9
Çamaşır Makinesi	-	1
Dayak	11	-
Diken	-	6
Hapishane	30	-
Havasız Ortam	-	11
İlaç	-	3
Kafes	-	7
Kaktüs	-	4
Mum	7	-
Perde	6	-
Pul Biber	24	-
Sakız	16	-
Silgi	-	3
Soba	-	4
Süpürge	-	2
Tuz	9	-
Toplam	103	50

Araştırmaya katılan öğretmen ve öğrenciler ceza kavramına ilişkin toplam 17 metafor üretmişlerdir. Bu metaforlardan 10 tanesini öğretmenler, 7 tanesini öğrenciler üretmiştir. Ceza kavramına ilişkin ortak bir metaforun olmadığı görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerin cezayı açıklarken en çok hapishane metaforunu kullanmış olmaları dikkat çekicidir. Bu metafor, öğrencilere verilen cezaların daha çok özgürlüğü kısıtlamayı içerdiğini düşündürmektedir. Üretilen metaforlar ve katılımcı görüşleri incelendiğinde; beklendiği gibi cezanın hem öğretmenler ve hem de öğrenciler tarafından olumsuz olarak algılandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Aşağıda katılımcı görüşlerinden bazı alıntılar verilmiştir.

“Ceza dayak gibidir; çünkü canımızı çok acıtır.”(Öğr, 94), “Ceza hapisane gibidir; çünkü beklemekten başka çaremiz yoktur.”(Öğr,79), “ Ceza hapisane gibidir; çünkü bizi havasız bırakır.”(Öğr,19), “Ceza hapisane gibidir; çünkü özgürlüğümüzü kısıtlar.”(Öğr,52), “Ceza mum gibidir; çünkü mum gibi ceza aldıkça eririz.”(Öğr,22), “Ceza pul biber gibidir; çünkü miktarı arttıkça canımız daha çok yanar” (Öğr,46), “Ceza biber gibidir; çünkü yüzümüzü kızartır.”(Öğr,8) “Ceza tuz gibidir; çünkü rengi beyazdır ama fazlası acıdır.” (Öğr, 17)“Ceza ateş gibidir; çünkü yakıp geçer.” (Öğrt,1), “ Ceza soba gibidir; çünkü sobaya yaklaştıkça yakmaya başlar.”(Öğrt,29), “Ceza süpürge gibidir; çünkü yanlış ceza verildiğinde doğru davranışları da yok eder.”(Öğrt,30) “Ceza silgi gibidir; çünkü yanlışları yok etmeye yardımcı olur.”(Öğrt,7), “Ceza kaktüs gibidir; çünkü eline diken batanın canını acıtır.”(Öğrt,13).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre; öğretmene ilişkin hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından üretilen metaforlar, öğretmenlerin aydınlatıcı, güven verici ve koruyucu, bilgi kaynağı ve aktarıcısı, sevilen bir kişi, yansıtıcı ve sanatçı gibi algılandığını göstermektedir. Saban, Koçbeker ve Saban (2007) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin bilgi sağlayıcı kişiler olarak algılandığı bulunmuş, Ayrıca Saban (2004) tarafından yapılan diğer bir çalışmanın sonucunda da öğretmen adaylarının öğretmenleri bir heykeltıraş olarak gördüklerini tespit etmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar bu çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Öğrencilerin öğretmenlere ilişkin en çok kullandıkları metafor “Melek” metaforudur. Bundan sonra “Anne” ve “Baba” metaforları gelmektedir. Öğrencilerin öğretmenleri için ürettikleri bu metaforlar sınıf öğretmenlerinin öğrenciler için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin hayal dünyasında öğretmenler anne, baba ve melek olarak yerini almaktadır. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde göstermiş oldukları davranışlar öğrenciler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Disipline ilişkin bulgular; disiplin kavramının öğretmenlerin bir bölümü tarafından, öğrencilerin ise büyük bir kısmı tarafından olumsuz bir unsur olarak algılandığını göstermektedir. Boyacı'nın (2009) yapmış olduğu araştırmada İlköğretim öğrencilerinin disiplin kavramına ilişkin görüşleri incelenmiş ve katılımcıların yarısından fazlasının disiplin kavramını ceza ya da ceza alma olarak gördükleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca disiplinin düzeltici, yol gösterici ve zorunlu bir unsur olarak algılandığı belirlenmiştir. Hem öğrencilerin ve hem de öğretmenlerin disiplin kavramına ilişkin en çok kullandıkları metafor “Biber” metaforudur. Katılımcı görüşleri incelendiğinde disiplin kavramının ceza ile eş anlamlı olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç öğretmenlerin ve ailelerin disiplini sağlamada cezayı temel bir araç olarak kullandıklarını akla getirmektedir. Ayrıca, üretilen metaforlarda; öğretmenlerin iç disiplinden çok dış disipline ve cezaya dayalı bir sınıf yönetimi anlayışı benimsediklerine ilişkin işaretler yer almaktadır. Hâlbuki disiplin, cezadan farklıdır. Sınıf düzeninin devam edebilmesi ve sınıfın işlevini yerine getirebilmesi için disiplin gereklidir. Çelik'in (2009) belirttiği gibi sınıfta disiplinin temel amacı öğrenmeyi kolaylaştırmaktır. Ayrıca, Çağdaş sınıf yönetimi dışarıdan yönetilen bir disiplin anlayışından ziyade, bireylerden hız alan özdisiplin (Boyacı, 2007) ve özdenetim kavramlarını vurgulamaktadır. Etkili sınıf yönetimini oluşturmanın yolu öğrencilerin kendilerini disipline etmelerinden geçmektedir. Öğretmenlerin disiplin anlayışlarını bu gerçeklere göre şekillendirmeleri büyük önem taşımaktadır.

Araştırma bulguları; okul müdürlerinin, öğretmenler ve öğrenciler tarafından güvenilir, güce sahip ve lider, çalışkan ve bilgili, denetleyici, düzenleyici ve yol gösterici ve Hayatî bir unsur olarak algılandıklarını göstermektedir. Öğrenciler okul müdürüne ilişkin olarak en çok “Baba” metaforunu kullanmışlardır. Öğretmenler ise okul müdürü için en çok “Hakem” metaforunu kullanmışlardır. Yıldırım ve Uğur (2011) tarafından yapılan araştırmada, bu araştırmanın aksine, öğrencilerin okul müdürüyle ilgili olarak olumsuz algılara sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularındaki bu farklılık muhtemelen araştırma yapılan bölgelerin farklı özelliklere sahip olmasından ve okul yöneticilerinin öğrencilere yaklaşımlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Araştırma bulgularına göre; öğrenciler, sınıf kurallarının daha çok denge sağlayıcı işlevine öğretmenler ise düzenleyici-düzeltilici işlevine vurgu yapmışlardır. Sınıf kurallarına ilişkin olarak öğrenciler en çok “Terazi” metaforunu kullanırken, öğretmenler “Noktalama işaretleri” metaforunu kullanmışlardır. Üretilen metaforlar ve katılımcı görüşleri incelendiğinde; hem öğretmenlerin ve hem de öğrencilerin sınıf kurallarını öğretim etkinliklerinin sağlıklı şekilde yürütülebilmesi için gerekli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Başar’ a göre (1999); Sınıf yönetiminde kuralların temel işlevleri yansızlığı sağlaması, öğretmenin yetkisini benimsetmesi, öğrencilerin eziklik duymadan kurallara uygun davranması, ödül ve cezayı kişisellikten kurtarması, bireyleri göreve yöneltmesi ve değerlendirme ölçütü olmasıdır. Araştırmaya katılan öğrenciler ve öğretmenler kuralların bu işlevlerini benimsemektedir.

Araştırmada, “ödül” kavramının öğretmenler ve öğrenciler tarafından pekiştireç olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Üretilen metaforlar ve katılımcı görüşleri, öğrencilerin “ödül” kavramını tatlı ve çikolata gibi metaforlarla açıkladıklarını göstermektedir. Ödülün sevilen bir yiyecek olarak algılanması öğrencilerin doyurulmamış ihtiyaçlarını açığa vurması bakımından önemlidir. Ayrıca öğretmenlerin ödül olarak daha çok birincil pekiştireçleri kullandıkları söylenebilir. Bunun yanında uğur böceği ve yıldız gibi sembolik pekiştireçlere de vurgu yapılması öğretim sürecinde sembolik ödüllerle pekiştirmenin de kullanıldığını açıklamaktadır.

Cezaya ilişkin üretilen metaforlar, öğretmenler ve öğrenciler tarafından cezanın olumsuz bir unsur olarak algılandığını göstermektedir. Metaforlar canlı cansız, soyut somut olabileceği gibi olumlu ve olumsuz da olabilmektedir (Semerci, 2007). Öğrencilerin ürettikleri metaforlar ve bu metaforlara ilişkin belirttikleri görüşleri incelendiğinde, verilen cezaların öğrencilerde negatif etkiler bıraktığı görülmektedir. Eğitim sürecinde davranış değişikliği yanlış yöntemlerle sağlanmaya çalışıldığında istenmeyen davranışlar farkında olmadan pekiştirebilirler. Ayrıca, Aydın’ın (1998) belirttiği gibi ilköğretimin ilk sınıflarında cezanın etkili bir davranış yönetimi aracı olarak algılanması ve kullanılması doğru görünmemektedir. Dolayısıyla ilköğretim öğretmenleri, istenmeyen davranışlarla karşılaştıklarında uygulayacakları stratejileri öğrencilerin gelişim düzeylerine göre belirlemelidir.

Sınıf yönetiminde çeşitli unsurların bileşimiyle oluşan başarılı bir yönetim süreci için bu unsurların etkileşimi iyi sağlanmalıdır. Sınıf yönetiminde başarılı olabilmek için öğretmenlerin yönetim becerileri önem taşımaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sınıf yönetiminde öğretmen ve öğrencilerin bakış açılarında önemli farklılıkların olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin, öğrencilerle empati kurması ve sınıfı etkili yönetebilmek için hedef birliğini sağlayabilmeleri oldukça önemlidir. Bunun yolu ise öğrencileri iyi tanımaktan geçmektedir. Öğrencinin sahip olduğu özelliklere ilişkin öğretmenin farkındalık düzeyinin yüksek olması eğitim öğretim sürecinde karşılaşılan sorunları en aza indirecektir. Dolayısıyla öğretmen, öncelikle uygulayacağı stratejilerin öğrenciler açısından uygunluğunu göz önünde bulundurarak hareket etmelidir.

Not: Bu çalışma 7. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Akar, H. ve Yıldırım, A. (2009). Change in Teacher Candidates’ Metaphorical Images About Classroom Management in a Social Constructivist Learning Environment. *Teaching in Higher Education*, 14(4), 401-415.

Akar, H., Erden Tantekin, F., Tor, D., Şahin, İ.T. (2010). Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Yaklaşımları ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(2), 792-806, 2010.

Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim Öğretim Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim*, S:171, 2006, ss:100-107.

Aydın, A. (1998). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Aydın, İ. H. (2006). Bir Felsefi Metafor “Yolda Olmak”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C:6, S:4, 2006, 9-22.

- Başar, H. (1999). Sınıf Yönetimi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Boyacı, A. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Disipline Sınıf Kurallarına ve Cezalara İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Türkiye-Norveç Örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2009, Cilt 15, Sayı 60, ss:523-553
- Boyacı, A. (2007). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı Temelli Sınıf Yönetimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. VI. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 27-29 Nisan 2007, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Büyüköztürk, Ş. ve diğerleri. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cerit, Y. (2008). Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Müdür Kavramına İlişkin Üretilen Metaforlara İlişkin Görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 3-13.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen Kavramı İle İlgili Metaforlara İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (4), 693-712.
- Çelik, K. (2009). Disiplin Oluşturma ve Kural Geliştirme. *Etkili Sınıf Yönetimi (5. Baskı)* içinde (237-268). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve Öğretmen Metaforları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21,(2),269-283.
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma Ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Ekim, 2007.
- Günbayı, İ. (2011). Principals' Perceptions on School Management: A Case Study With Metaphorical Analysis. *International Online Journal of Educational Sciences*. 3(2), 541-561.
- Kapusuzoğlu, Ş. (2004). İlköğretim Düzeyinde Sınıf Yönetimi Uygulamalarının Öğrenci Öğretmen Görüşleri ve Sınıf Yönetimi Profilleri Açısından Değerlendirilmesi. *13.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Malatya.
- Kabadaı, A. (2008). Analysing the Metaphorical Images of Turkish Preschool Teachers. *Teaching Education*, 19(1), 73-87.
- Korkut, K. ve Babaođlan E. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Becerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Soysal Bilimler Dergisi*, 26(2), 146-156.
- McLaughlin, H.J. (1994). From Negation to Negotiation: Moving Away from the Management Metaphor. *Action in Teacher Education*, 16(1), 75-85.
- Örücü, D. (2012). İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfa ve Sınıf Yönetimine ilişkin Metaforik Bakışları: Karşılaştırmalı bir Durum Çalışması. *İlköğretim Online*, 11(2), 342-252.
- Özdemir, M. (2012). Lise Öğrencilerinin Metaforik Okul Algularının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 96-109.
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının "Öğretmen" Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008). Okula İlişkin Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-496.
- Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2007). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning revealed through metaphor analysis. *Teaching and Teacher Education*, 17, 123-139.
- Seferoğlu, G., Korkmazgil, S. ve Ölçü, Z. (2009). Gaining Insights into Teachers' Ways of Thinking via Metaphors. *Educational Studies*, 35(3), 323-335.
- Semerci, Ç. (2007). Program Geliştirme Kavramına İlişkin Metaforlarla Yeni İlköğretim Programlarına Farklı Bir Bakış. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C:31, S:2, 2007, ss:125-140.
- Şahin, A. E., Erdoğan, Ö., Uçuş, Ş. , Bakkalođlu, N. (2011). Öğretmenlerin Sınıf Yönetiminin Düzen Oluşturma Boyutuna İlişkin Uygulamaları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, Yıl 2011, ss.45-58

Şentürk, H.,ve Oral, B. (2008). Türkiye’de Sınıf Yönetimi İle İlgili Yapılan Bazı Araştırmaların Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 1-26

Terzi, A. Rıza (2002). Sınıf Yönetimi Açısından Etkili Öğretmen Davranışları. *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz Güz 2002, Sayı 155-156.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, N. ve Uğur, M. (2011). Öğrencilerin Algısından Okul Müdürü İmgelerinin Karikatürize İfadeleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 409-426.

Yücel, A.S., Koçak, C. ve Cula, S. (2010). An Analysis on Proactive-Reactive Personality Profiles in Student-Teacher Relationship through the Metaphorical Thinking Approach. *EURASIA Journal of Mathematics*, 6(2), 131-139.